

UNA ESCOLA DAVANT LA CÀMERA CINEMATogrÀFICA. LA INAUGURACIÓ DE L'EDIFICI DEL GRUP ESCOLAR DE VINYOLES A TRAVÉS D'UN FILM DOCUMENTAL DE 1928¹

JOSEP CASANOVAS PRAT

Universitat de Vic
josep.casanovas@uvic.cat

ANNA GÓMEZ MUNDÓ

Universitat de Vic
anna.gomez@uvic.cat

*A school before the camera. The opening of the Vinyoles school group building
by means of a documentary from 1928*

Aquest article utilitza un film documental o reportatge, de l'any 1928, com a font per a la història de l'educació. Analitza la imatge sobre les escoles que transmet aquesta pel·lícula, una imatge pròpia dels anys de la dictadura de Primo de Rivera, període polític amb una gran necessitat de construir noves escoles i de fer propaganda amb les inauguracions de nous edificis escolars. Tracta també dels comtes de Lacambra, mecenes que van sufragar les obres del grup escolar de Vinyoles, que compten amb un gran protagonisme en el film.

Paraules clau: Educació, noblesa, documentals.

This article uses a documentary film or report, from 1928, as a source for the history of education. It analyses the image about the schools that this film show, an image befitting the period of the dictatorship of Primo de Rivera, a political period with a great need to build new schools and to make propaganda with the opening of new school buildings. It also deals with the counts of Lacambra, patrons who sponsored the works of the school group of Vinyoles, which has a major role in the film.

Keywords: Education, nobility, documentaries.

Data de recepció: 29/11/2016. Data d'acceptació: 24/3/2017.

Introducció

El diumenge 9 de setembre de 1928, al poble de Vinyoles d'Orís, del terme municipal de les Masies de Voltregà, es va fer una festa molt lluïda, amb un important programa d'actes, per celebrar la benedicció d'un nou edifici de les escoles públiques del poble i, també, per beneir la bandera del sometent del Districte. Les obres de l'edifici havien estat pagades íntegrament per la família Lacambra, els propietaris de la Farga Lacambra, una indústria de foneria de coure establerta al mateix municipi. La padrina de la bandera del sometent era la senyora Teresa Estany, comtessa de Lacambra i esposa del propietari de la Farga. Els actes van ser un gran reconeixement públic a la família Lacambra per la seva destacada tasca benefactora.

La solemne benedicció de les escoles i de la bandera del sometent va ser tot un esdeveniment a l'època. Va estar presidida per les principals autoritats

1. Aquest article és un resultat del Grup de Recerca Educativa de la Universitat de Vic (GREUV), que ha obtingut un ajut, amb el codi EDU2013-48067-R, dins del programa I+D+i del Ministerio de Economía y Competitividad, per al projecte: «Revisión y análisis de documentales propagandísticos y anuncios audiovisuales educativos producidos entre 1914-1939 en España», dut a terme entre els anys 2014 i 2016.

eclesiàstiques i militars de Catalunya i de la diòcesi. Hi van participar el bisbe de Vic, Joan Perelló, i el capità general de Catalunya, Emilio Barrera, que en plena dictadura de Primo de Rivera era la màxima autoritat politicomilitar a la Catalunya del moment.

Evidentment, uns actes com aquells van ser una notícia molt destacada, que va ser recollida per la premsa local i catalana de l'època. Però, a més a més, aquells actes també van ser recollits en una pel·lícula documental, que en forma de noticiari d'actualitat recull alguns dels actes que es van dur a terme aquell dia per inaugurar les noves escoles de Vinyoles. A Catalunya i a Espanya, de la dècada dels anys vint del segle passat no s'han conservat gaires films documentals que tinguin a veure amb l'educació. És per això que aquest film és una font única, una de les poques pel·lícules que ens permeten conèixer les escoles a través de films documentals.

Aquest article, a partir del cas concret de les escoles de Vinyoles, té com a principal objectiu analitzar quina imatge es projectava de les escoles de l'època a través de l'incipient cinema de caràcter documental, que en aquells temps es començava a formar i a tenir presència pública. Volem donar a conèixer com eren les escoles d'ensenyament elemental de l'època utilitzant com a recurs una font d'informació molt poc explorada, que pràcticament no s'ha fet servir en aquestes etapes inicials del cinema.

Abans d'analitzar el film directament tractarem sobre el seu context, i explicarem així la necessitat de la construcció d'un nou edifici escolar a Vinyoles. També veurem, perquè en aquest cas és molt significatiu, com la família Lacambra va pagar les obres del nou edifici i com, després d'un procés de relació amb el rei i la cort, es va ennoblir. Dins de l'anàlisi detallada de les imatges del film documental sobre la inauguració de les escoles de Vinyoles, posarem una atenció especial en les coses en les quals es va fixar la càmera cinematogràfica, i també en algunes que va deixar de banda. En definitiva, a partir de l'anàlisi del documental donarem a conèixer quina era la imatge que transmetia aquest film sobre l'escola i sobre l'educació en general.

La necessitat de construir escoles noves

Durant el primer terç del segle xx, existia al nostre país un gran desprestigi de l'ensenyament públic. No hi havia prou escoles públiques i les existents tenien unes condicions deplorables, amb locals amb molt males condicions per a la pràctica docent. A més de les mancances materials, contribuïen al desprestigi de l'ensenyament públic unes pràctiques rutinàries, la figura poc reconeguda del mestre, uns índexs d'escolarització baixos, unes taxes d'analfabetisme altes i un absentisme escolar molt habitual. Per intentar acabar amb aquest panorama tan desolador de l'ensenyament públic, va sorgir un interès per la construcció de nous edificis escolars.

La millora de les condicions materials de les escoles no era l'únic requeriment necessari per donar un bon ensenyament públic, sinó que també calia un canvi en les metodologies educatives. Al tombant del segle XIX al XX, es va començar a introduir a Catalunya el moviment de renovació pedagògica conegut com a Escola

Nova o Activa, que va tenir una incidència significativa en les dècades següents.² Així, Jordi Monés, un dels principals historiadors de l'educació a Catalunya, qualifica aquestes primeres dècades del segle xx com «el moment àlgid del món pedagògic català».³ En aquest sentit, una iniciativa molt important va ser l'obra escolar de l'Ajuntament de Barcelona, amb nombrosos projectes de creació d'escoles i de renovació pedagògica, que va servir de model a altres ajuntaments catalans.⁴ El 1905 a Barcelona es va plantejar un programa de creació d'escoles, el Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908, que preveia la creació d'escoles pilot i la creació d'escoles a l'aire lliure, com l'Escola del Bosc (1914) i l'Escola del Mar (1922). El 1922 es va crear el Patronat Escolar de Barcelona que va tenir una tasca molt destacada durant el període de la Segona República.

A la comarca d'Osona, la construcció de nous edificis escolars per a l'escola pública va començar tímidament a la segona dècada del segle xx. Si bé no va ser fins a la dècada següent, als anys trenta, amb l'adveniment de la Segona República, que hi va haver una millora significativa de les condicions materials de les escoles.⁵ Durant l'etapa republicana es va produir una important millora dels locals utilitzats com a escoles, i també es va dur a terme la construcció de noves escoles públiques, amb una vintena d'intervencions registrades en diferents poblacions de la comarca.⁶

A principis del segle xx, la situació de l'ensenyament a Vinyoles d'Orís, el poble del municipi de les Masies de Voltregà del qual tracta aquest article, no era gaire diferent de l'existent a la resta de poblacions de la comarca d'Osona i de Catalunya en general. Com es recull en una monografia sobre el municipi, hi havia moltes dificultats per trobar edificis adequats per a les escoles, manca de recursos, absentisme escolar i, sovint, dificultats per cobrir les places de mestre.⁷

Des de la seva creació a finals del segle XIX, les escoles públiques de Vinyoles, una per a nenes i l'altra per a nens, estaven situades en edificis particulars. L'Ajuntament era qui pagava el lloguer dels locals i els mestres eren funcionaris públics de l'Estat. Les escoles, la de nens i la de nenes, van estar ubicades en diferents locals, ja que no se'n trobava cap de disponible prou apropiat per a la tasca docent. Els dos edificis llogats per ubicar les escoles públiques no reunien les condicions necessàries per a la docència, especialment l'escola pública de nenes.⁸

2. GONZÁLEZ-AGAPITO, Josep; MARQUÈS, Salomó; MAYORDOMO, Alejandro; SUREDA, Bernat. *Tradicció i renovació pedagògica. 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, 737 p.

3. MONÉS, Jordi. *La pedagogia catalana al segle xx. Els seus referents*. Lleida: Pagès Editors / Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2011, p. 11.

4. CAÑELLAS, Cèlia; TORAN, Rosa. *Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona 1916-1936*. Barcelona: Barcanova, 1982.

5. CASANOVAS, Josep; SOLER, Joan; TORT, Antoni. «L'impuls de l'educació durant la Segona República: l'ensenyament públic a Osona (1931-1936)». *Ausa* [Vic], XXII, núm. 157 (2006), p. 393-434.

6. *Ibidem*, p. 399-400.

7. GARCÍA, Carles; CROSAS, Carles; LLOP, Irene; SADURNÍ, Núria; CASAS, Pere; ORDEIX, Marc; CASAS, Mariona. *Les Masies de Voltregà. Un riu d'història*. Vic: Eumo Editorial / Les Masies de Voltregà: Ajuntament / Manlleu: Museu Industrial del Ter, 2010, p. 176-180.

8. *Ibidem*, p. 179.

Com en altres llocs, a Vinyoles les deficiències en l'ensenyament públic eren mitigades en part per l'existència de centres d'ensenyament privat on assistien alguns alumnes de la població. A Vinyoles hi havia també una escola de monges per a nenes, un centre de la congregació de les Germanes Dominiques de l'Anunciata que rebia una subvenció econòmica de l'Ajuntament. En canvi, no hi havia una escola privada per a nens, però des de l'any 1920 l'Ajuntament de les Masies de Voltregà pagava una subvenció als nens que anaven a una escola particular de la població de Sant Hipòlit de Voltregà, amb la condició que l'ensenyament fos gratuït per als alumnes del seu municipi que hi assistien.⁹

L'any 1926, l'Ajuntament de les Masies de Voltregà va començar a promoure la construcció d'unes escoles per acabar amb el problema que suposava oferir l'ensenyament públic en uns locals poc adequats. Inicialment en volia construir en els dos principals nuclis urbans del municipi, Vinyoles i la Gleva, però com veurem al final només es va arribar a materialitzar l'edifici de Vinyoles.

El projecte de les escoles del municipi es va encarregar a Josep M. Pericas, destacat arquitecte noucentista nascut a Vic, que compta amb una dilatada i interessant obra arquitectònica civil i religiosa.¹⁰ Pericas passava tots els estius prop de Vinyoles, a la casa familiar de la colònia tèxtil la Coromina de Torelló, de la qual la seva família era la propietària. Josep M. Pericas era l'arquitecte diocesà dels bisbats de Vic i de Barcelona. També va ser arquitecte municipal a Vic. Abans de Vinyoles, Josep M. Pericas ja havia rebut l'encàrrec l'any 1925 per fer unes escoles a Vic, però aquest no va tirar endavant fins als anys trenta.¹¹

Amb data del 25 de juny de 1926, es conserva a l'Arxiu Municipal de les Masies de Voltregà el projecte de Josep M. Pericas per a la construcció de les escoles del municipi.¹² En la memòria del projecte, Josep M. Pericas explica que va rebre l'encàrrec per part de l'Ajuntament de Masies de confeccionar els plànols per a la construcció de dos edificis escolars idèntics, un per a Vinyoles i l'altre per a la Gleva, «Con la finalidad plausible de poseer unos locales que respondieran a las modernas orientaciones de la Pedagogía y fuesen proporcionados al censo creciente de habitantes del Municipio».¹³ El projecte compta també amb el plec de condicions i un pressupost per a les obres de l'edifici per un valor de 77.618,18 pessetes.

Dins de l'edifici del grup escolar projectat, hi havia prevista una escola unitària de nenes i una altra escola unitària de nens, amb accessos independents, cada una amb una aula a la planta baixa amb capacitat per a 70 alumnes. Les dues aules, amb molta llum natural provinent de les finestres, orientades al migdia, tenien lavabo i guarda-roba contigus. Al primer pis estava previst ubicar-hi una

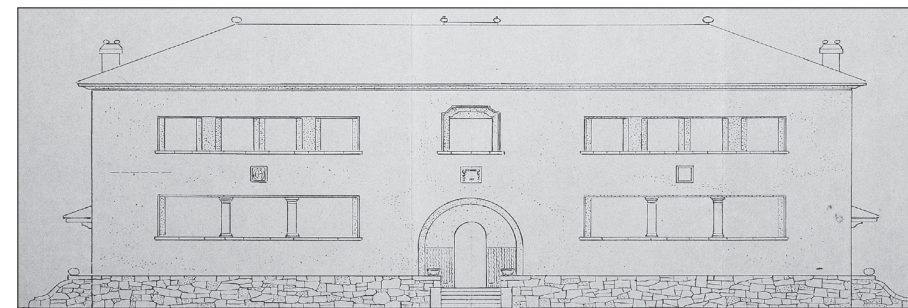
9. Arxiu Municipal de les Masies de Voltregà (AMMV a partir d'ara). *Expedients d'Instrucció Pública 1895-1936*. Hi ha una instància del 31 de juliol de 1933 on Julià Pérez, director de l'escola no oficial de Sant Hipòlit de Voltregà, reclama 400 pessetes per l'ensenyament gratuït donat a 42 nois de les Masies de Voltregà. Explica que era la quantitat que rebien anualment per un acord del 19 de setembre de 1920.

10. CATASÚS OLIART, Aleix. *Josep Maria Pericas i Morros. Arquitecte noucentista (Vic, 1881 - Barcelona, 1966)*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 2016. Aquest llibre recull bona part de l'obra i la vida de l'arquitecte; no hi ha inclòs, però, el projecte de les escoles de Vinyoles.

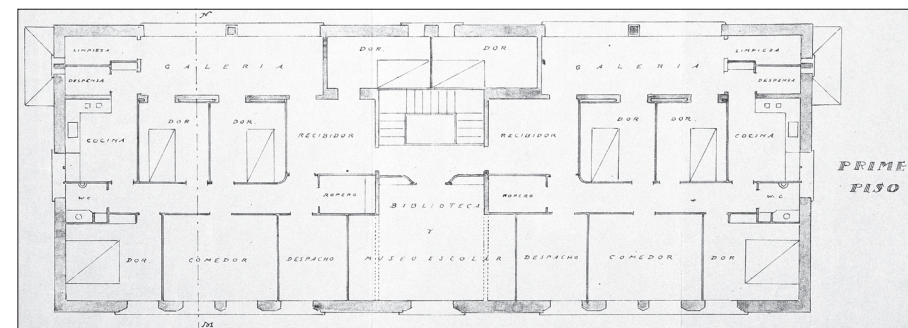
11. CASANOVAS *et al.*, «L'impuls de l'educació...», *op. cit.*, p. 405-406.

12. AMMV. *Projecte d'edifici escolar per a Vinyoles i la Gleva*.

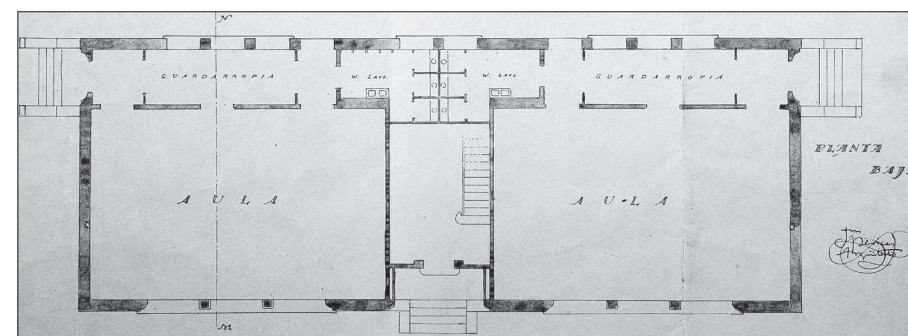
13. «Memoria», sense pàgina. AMMV. *Projecte d'edifici escolar per a Vinyoles i la Gleva*.

Façana anterior de l'edifici de les escoles segons el projecte de Josep M. Pericas (1926). L'entrada principal condueix a les escales de la primera planta on hi ha els habitatges dels mestres. Als laterals s'endevinen dues entrades, una per a l'escola de nens i l'altra per a l'escola de nenes. Arxiu Municipal de les Masies de Voltregà (AMMV). *Projecte d'edifici escolar per a Vinyoles i la Gleva*.

Plànol del primer pis.

Plànol de la planta baixa.

biblioteca i un museu escolar, comuns per a l'escola de nens i la dels nenes. També hi havia projectades les estances per a la mestra i per al mestre. Precisament aquesta part, les habitacions dels mestres, no es van acabar de realitzar segons el projecte inicial, de manera que al pis superior de l'edifici només hi van quedar la biblioteca i el museu escolar.

Seguint el seu estil, propi del Noucentisme, hi havia una depuració en la decoració que es concentrava en les obertures, on utilitzava geometries i ornaments clàssics com columnes. Ell mateix ho explicava:

«[...] el aspecto exterior del edificio responde a una gran simplicidad de líneas y a una sobriedad casi absoluta, en armonía con la idea de suprimir inútiles ornatos impropios de un centro docente. Esto no obstante, se ha buscado y obtenido en la combinación de huecos un conjunto no desprovisto de elegancia que producirá excelente impresión de obra moderna de cultura.»¹⁴

L'edifici de les escoles de Vinyoles construït el 1928 presentava importants diferències respecte al projecte de Pericas, suposem que hi va haver canvis amb l'objectiu d'abaratir-ne els costos. Entre les diferències trobem que no es van construir els habitatges dels mestres del primer pis, i les entrades independents per a les escoles dels nens i de les nenes, projectades inicialment als costats de l'edifici, es van fer a la façana principal. A un nivell més estètic, tampoc no es va posar el sòcol de pedra sense polir previst en el projecte, tan característic de l'obra de Pericas, a les façanes de l'edifici. Ens crida molt l'atenció la utilització d'una motllura de carreus rectangulars, polits i amb caires vius, a les cantoneres de l'edifici i a les obertures (portes i finestres), perquè tot i ser un element habitual en molts edificis, no el trobem en cap altre projecte dissenyat per l'arquitecte Pericas.

Tenim dubtes de si finalment Josep M. Pericas va dirigir l'obra de construcció, perquè tot i que es mantenen elements propis del seu estil, com són les finestres amb columnes clàssiques de pedra, el resultat final de les escoles de Vinyoles s'allunya de l'estil més genuí de Pericas i esdevé un edifici amb un aire de construcció oficial, sense gaire personalitat, més propi d'una dictadura uniformista. Aquests dubtes sobre l'autoria de l'edifici són compartits per Aleix Catasús, el biògraf de Josep M. Pericas i principal coneixedor de l'obra de l'arquitecte.

Josep M. Pericas, tal i com explica el seu biògraf, era un home de caràcter fort, «segur de les seves conviccions i apassionat dels seus dissenys»,¹⁵ la qual cosa ens fa pensar que l'eliminació d'alguns elements proposats en el projecte inicial es va fer en contra de la seva voluntat. Tampoc no seria estrany que ell comencés la direcció de l'obra, que per això manté elements propis del seu estil, però no l'acabés a causa de desavinences amb els seus promotors. Sigui com sigui, durant la dictadura de Primo de Rivera el Noucentisme va caure en decadència i «la nova etapa política va afavorir el sorgiment d'una tendència a la monumentalització clàssica pròpia de les dictadures».¹⁶

14. *Ibidem*.

15. CATASÚS, *op. cit.*, p. 360.

16. *Ibidem*, p. 122.

Per acord del 2 de setembre de 1926, l'Ajuntament de les Masies de Voltregà va decidir construir els dos nous edificis escolars previstos, un a Vinyoles i l'altre a la Gleva. Però en els mesos posteriors hi va haver una encesa polèmica dins el consistori municipal sobre si era necessari o no construir l'escola de la Gleva, a la qual pensaven posar el nom del dictador Primo de Rivera. Hi havia regidors que defensaven que, en comptes de construir un nou edifici escolar, a la Gleva era més necessari solucionar el problema de la manca d'aigua. Argumentaven que els edificis escolars existents, situats prop del santuari de la Gleva, estaven en més bones condicions que els de Vinyoles.

El principal problema per construir els edificis escolars era econòmic, ja que l'Ajuntament de les Masies de Voltregà no disposava de recursos per pagar les obres. En el ple de l'Ajuntament del 26 de novembre de 1926, el regidor Joan Cabanas va explicar que ell i el secretari municipal havien anat a la Caixa de Pensions de Barcelona per saber les condicions que els farien per rebre un préstec de 150.000 pessetes per pagar les dues escoles.¹⁷ L'alcalde, Josep Pujol Villegas, va explicar que amb l'amortització del crèdit (el 5 % a 20 anys) i la portada d'aigües el consistori hauria d'afrontar el pagament d'unes 300.000 pessetes, suma que per a ell era un «déficit que se habría de gravar al Municipio, cuya cantidad consideraba demasiado gravosa para los intereses generales».¹⁸ Al final van posar a votació la proposta de fer el préstec per a la construcció de les dues escoles, amb el resultat de 5 vots a favor del préstec i 4 en contra. Però calia una majoria més àmplia, de dos terços dels regidors, per tal que el resultat de la votació fos vàlid.

En la sessió del ple de l'Ajuntament del 29 de desembre de 1926 es va repetir la votació entre les dues opcions: construir les dues escoles, o bé construir només la de Vinyoles i portar les aigües a la Gleva. Aquesta vegada van tornar a guanyar, amb una diferència més gran, els partidaris de construir les dues escoles. El resultat va ser de 6 vots a favor i 4 en contra. Amb l'assistència d'un regidor més, s'havia obtingut la majoria dels dos terços per tirar endavant el préstec. L'alcalde, Josep Pujol Villegas, s'hi oposava i va acudir al Govern Civil de Barcelona, que va emetre un ofici que suspenia la construcció de l'escola de la Gleva, tal com es va llegir en la sessió extraordinària de l'Ajuntament de les Masies de Voltregà del 12 de gener de 1927.¹⁹

L'alcalde no s'havia quedat de braços plegats, havia aconseguit una ordre superior per impedir l'acord de demanar un préstec a la Caixa de Pensions. Però paral·lelament també es va moure per trobar una altra solució per una altra banda, i va acudir als poders econòmics més propers, que eren els propietaris de les importants indústries que hi havia establertes al municipi. Va demanar als fabricants de la població un préstec per a la construcció de les escoles, mentre

17. AMMV. *Llibre d'actes 1924-1930*, p. 21 avers.

18. *Ibidem*, p. 21 revers.

19. AMMV. *Llibre d'actes 1924-1930*, p. 26. L'ofici llegit a la sessió extraordinària deia: «Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona. Delegación Gubernativa. De orden del Sr. Gobernador queda suspendido el acuerdo de este Ayuntamiento, del cual es V. Presidente, referente a la construcción de las Escuelas en la Gleva, por haberse recibido indicaciones a fin de construir un Grupo "Primo de Rivera". Dios Guarde a V. Muchos años. Barcelona 8 de enero de 1927. Delegado Gubernativo José Visiedo».

que la portada de les aigües comptava finançar-la a través de l'emissió d'accions. Davant la petició de l'alcalde, el senyor Francesc Lacambra va donar una resposta positiva, i s'oferia, juntament amb el senyor de la Riva i altres fabricants, a prestar l'import per a la construcció del grup escolar de Vinyoles, sense demanar interessos i facilitant el retorn del capital de la manera més convenient per a l'Ajuntament.

Tot i que inicialment consta que la construcció de l'edifici del grup escolar de Vinyoles es finançaria amb un préstec per part dels fabricants de la població, al final va ser només l'industrial Francesc Lacambra qui va pagar tot sol l'edifici de l'escola. Va fer una donació, sense demanar el retorn del capital.

El projecte i la construcció de la nova escola de Vinyoles es van produir en plena dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), uns anys en què amb una voluntat regeneracionista es va portar a terme un «incipiente intento de desarrollo», dels recursos econòmics i de les infraestructures bàsiques.²⁰ Un desenvolupament dins del qual cal incloure també el foment de la construcció d'edificis per a les escoles públiques d'ensenyament primari. Segons Ramón López Martín, la preocupació per l'increment del nombre d'escoles va ser un dels principals èxits de la dictadura, en uns anys que ell considera d'«expansionismo escolar».²¹ Una política que estava més encaminada a augmentar el nombre d'escoles construïdes que a millorar la pràctica pedagògica, la quantitat prevalia sobre la qualitat.

La construcció de l'escola de Vinyoles s'ha de situar en aquest marc de dictadura i, com veurem en l'apartat següent, en la circumstància que una família de la burgesia industrial catalana va pagar l'edifici d'aquell grup escolar. Una família que va col·laborar amb el règim dictatorial, amb el qual s'identificava plenament, i que amb la donació per a l'escola contribuïa a la línia expansionista de la política escolar de Primo de Rivera. El Govern donava ajudes per a la construcció d'escoles, però en el cas de Vinyoles no ens consta que ni tan sols es plantegés demanar un ajut públic. Van ser unes escoles públiques finançades per uns mecenes. Malgrat la intenció oficial de promoure la construcció d'escoles, en general hi havia problemes per finançar-les i molts projectes quedaven encallats. Un exemple proper a Vinyoles és el de Tona, on l'any 1929 es va inaugurar l'escola Caterina Figueras. El projecte era de 1921, però va quedar aturat fins que un estiuejant de la població, un indià que havia fet fortuna a Puerto Rico, va finançar les obres de l'escola, a la qual van posar el nom de la seva filla, morta de tifus a Barcelona.²²

Els edificis de les escoles públiques de Vinyoles d'Orís (1928) i de Tona (1929) són els més destacats que es van construir, en plena dictadura de Primo de Rivera, a la plana de Vic. Tots dos es van poder aixecar gràcies al mecenatge. En aquesta comarca, durant els anys de la dictadura primoriverista, el problema de la manca d'escoles adequades es va abordar recurrent al finançament privat.

20. BEN-AMI, Shlomo. *El cirujano de hierro. La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*. Barcelona: RBA, 2012, p. 222.

21. LÓPEZ MARTÍN, Ramón. *Ideología y educación en la dictadura de Primo de Rivera. I. Escuelas y Maestros*. València: Universitat de València, 1994, p. 41-45.

22. CLAPAROLS, Josep M.; FIGUERAS, Ramon; LLEOPART, Amadeu. *75 anys de les antigues escoles Caterina Figueras de Tona (1929-2004)*. Tona: Ajuntament de Tona, 2004.

Els comtes de Lacambra i les escoles de Vinyoles

L'escola pública d'educació infantil i primària de la població de Vinyoles porta actualment el nom de Comtes de Lacambra. El nom és un reconeixement al fet ja explicat que van ser els comtes de Lacambra els qui, l'any 1928, van fer donació al municipi d'un edifici nou per a les escoles del poble. Avui en dia les escoles estan en un edifici més modern, però encara mantenen aquest nom. Per tal de comprendre millor per què van fer aquesta donació i, a la vegada, per entendre el film documental sobre la inauguració d'aquestes escoles, explicarem qui eren els Lacambra i com va anar el procés d'obtenció del seu títol nobiliari de comtes, perquè com veurem hi ha una relació entre l'ennobliment de la família i la seva àmplia activitat benefactora, dins de la qual la construcció de les escoles de Vinyoles va ser molt important.

La família Lacambra vivia a Barcelona, on l'any 1808 Francesc Lacambra Tarradellas, nascut a Sabadell, va obrir una petita foneria familiar al barri de la Barceloneta, dedicada a articles de coure i bronze, com ara olles, campanes, canons, claus i planxes per folrar la part submergida del buc dels vaixells de fusta.²³ Davant de l'increment de la demanda d'aquests productes, el seu net, Francesc Lacambra Pont, va convèncer el seu pare de traslladar l'empresa a les Masies de Voltregà, prop del riu Ter, i d'aquesta manera aprofitar l'energia hidràulica. L'any 1852 els Lacambra van construir una farga d'aram prop del riu Ter, al Molí de l'Ordeig, una finca que la família havia comprat amb aquesta finalitat. L'empresa va començar amb el nom de la Farga d'Ordeig, però el nom que va arrelar va ser el de la Farga Lacambra. En les dues primeres dècades del segle XX, sota la direcció de Josep Lacambra Saborit, l'empresa Fills de Francesc Lacambra va esdevenir una empresa moderna, una de les més grans d'Espanya del seu ram, líder en laminats de coure. En plena Primera Guerra Mundial l'empresa, que també va començar a fer material per als ferrocarrils, va obtenir molt bons resultats econòmics i la família va fer construir un xalet o torre al costat de la fàbrica de la Farga.

L'any 1921, Francesc Lacambra Lacambra (1886-1933), fill de Josep Lacambra Saborit, va heretar l'empresa. Entre els negocis de Francesc Lacambra Lacambra van destacar la compra d'una empresa de fil elèctric de Barcelona i d'una altra de calderes, amb fàbriques a Barcelona i Saragossa. Però, a més dels seus negocis, Francesc Lacambra Lacambra i la seva esposa, Teresa Estany Gimena, van destacar també per desenvolupar una intensa tasca benefactora al llarg de la seva vida. Representen un bon exemple d'una família de la burgesia barcelonina, propietària d'una colònia industrial a l'interior de Catalunya, que amb una actitud paternalista va fer nombroses donacions econòmiques per a obres molt diverses. Tant és així, que l'any 1929, en reconeixement a aquesta tasca, l'Ajuntament

23. La història de la família Lacambra i la seva empresa està recollida en diverses publicacions, vegeu: SERRA, Rosa; BAYÓN, Emili. *La Farga Lacambra: solucions en coure des de 1908*. Barcelona: Angle Editorial, 2008, 246 p. PLA, Joaquim. *El coure, un conductor de la història*. Les Masies de Voltregà: La Farga Group, 2008, 83 p. PASCUAL, Pere; NADAL, Jordi. *El coure (II). La Farga Lacambra (1808-2007): un estudi socioeconòmic*. Les Masies de Voltregà: La Farga Group, 2008, 693 p. VILÀ, Joaquim; BOSCH, Gemma. *La Farga Lacambra: la innovació com a revulsiu de negoci*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, CIDEM, 2003, 19 p.

de les Masies de Voltregà va nomenar Teresa Estany alcaldessa honorària del municipi. El llibre d'actes del consistori deia que era:

«[...] en testimonio de la labor realizada en beneficio de este municipio, sin otras miras que las de un gran amor y cariño en el mismo, no escaseando sacrificios ni intereses particulares, poniendo a contribución sus esfuerzos para que sea dotado de magnificas escuelas, habitaciones de profesores, abastecimiento de aguas y todas cuantas mejoras sean necesarias para el bien común y particular de los habitantes de esta localidad [...]»²⁴

La família Lacambra, en Francesc, la Teresa i els seus fills, anava cada estiu a passar unes setmanes al seu xalet de la Farga Lacambra on, segons la premsa, la Teresa «realiza loables obras culturales y caritativas».²⁵ Eren uns grans mecenes a la comarca d'Osona, feien donatius econòmics molt elevats. Així, per exemple, el novembre de 1928 els Lacambra sobresurten amb l'aportació més elevada, 100 pessetes en concret, en una llarga llista de subscriptors per pagar la columna Morgades del Temple Romà de Vic.²⁶ Aquest monument històric s'estava reconstruint amb aportacions molt més reduïdes, que anaven de les 5 a les 50 pessetes per donatiu.

Per què els Lacambra van pagar íntegrament les obres de construcció del grup escolar de Vinyoles? Com hem vist abans, eren unes obres pressupostades en una xifra considerable, de més de 77.000 pessetes. És que volien destacar entre els industrials i les personalitats del municipi? És que volien pagar un edifici escolar del qual serien beneficiaris bona part dels fills dels obrers de la seva fàbrica? Totes dues coses són possibles, i segurament ambdues van pesar en la seva decisió. Hi ha però una altra explicació estesa a nivell popular, segons la qual els Lacambra van pagar l'escola com a mèrit final per tal d'obtenir un títol nobiliari de la casa reial. Entre l'inici de les obres del grup escolar de Vinyoles, el 25 de juny de 1927, i la inauguració del centre escolar, el 9 de setembre de 1928, Francesc Lacambra obtenia el títol de comte de Lacambra per part del rei Alfons XIII.²⁷

En el regnat d'Alfons XIII el nombre d'ennobliments va ser molt abundós perquè, a més d'haver-hi persones que desitjaven tenir un títol nobiliari, el rei va tenir un gran interès a dissenyar un «escenari de poder».²⁸ Un escenari de poder que reproduceix molt bé el film que analitzarem més endavant. El rei tenia preferència per territoris concrets, com Catalunya, on hi havia poca noblesa, i així podia vertebrar a través d'aquestes persones la seva influència al regne. La voluntat del rei era allò que acabava decidint la concessió d'un títol, però per obtenir-lo calia complir alguns requisits. Entre aquests hi havia l'adhesió a la monarquia, una bona posició econòmica, la carrera política, però també eren un mèrit important

24. AMMV. *Llibre d'actes 1924-1930*, sessió del 27 de maig de 1929, p. 48.

25. *La Vanguardia* (3 de setembre de 1932), p. 7.

26. *La Vanguardia* (3 de novembre de 1928), p. 12.

27. *La Vanguardia* (17 d'agost de 1927), p. 15. El nomenament de comte és el primer de tot un seguit de nomenaments per la gràcia règia, diu: «Haciendo merced del título de conde de Lacambra, a don Francisco Lacambra y Lacambra, para sí, sus hijos y sucesores legítimos».

28. HERNÁNDEZ BARRAL, José Miguel. «Ser noble en la España de Alfonso XIII». *Cuadernos de Historia Contemporánea* [Madrid], XXXII (2010), p. 190.

en l'itinerari per obtenir l'ennobliment les obres de caràcter benèfic i social, com va ser el finançament d'unes escoles en el cas que ens ocupa. Els Lacambra eren una família catalana que reunia bona part d'aquests requisits i que, a més de ser d'un territori orfe de noblesa, va destacar per la seva obra benèfica i social.

La concessió del títol nobiliari de comte va estar precedida per tot un seguit d'actuacions que en van preparar el camí, entre les quals el donatiu per a les escoles de Vinyoles va ser la definitiva. La família Lacambra va consolidar la seva col·laboració amb el règim dictatorial del general Primo de Rivera, que es manifestava «públicament amb entregues rituals de banderes als cossos policials i d'ordre públic, amb un indissimulat reconeixement de fidelitat a la corona i a Espanya i amb la construcció de la nova caserna per als Mossos a Torelló».²⁹ Les autoritats dictatorials «gaudien dels actes de generositat, ostentació i patriotisme», uns actes en els quals, a la zona industrial d'Osona, va tenir un paper molt destacat la família Lacambra.³⁰

El fet que Francesc Lacambra fos un industrial metal·lúrgic va despertar les simpaties del rei Alfons XIII, perquè sembla que el monarca estava interessat en les indústries susceptibles de relacionar-se amb la producció de material militar.³¹ El matrimoni Lacambra va teixir una bona relació amb el rei Alfons XIII, de qui Francesc Lacambra va arribar a ser majordom de setmana de la casa reial, com un reconeixement més fruit d'aquesta relació.³² Francesc Lacambra va viatjar amb certa freqüència a Madrid, per tal d'atendre els seus negocis a la capital d'Espanya i per estar a prop de la cort reial; fins i tot abans d'obtenir el títol nobiliari de comte ens consta que tenia relació amb la cort reial.³³

Com queda ben palès, Francesc Lacambra era un gran empresari metal·lúrgic, que comptava amb un notable èxit econòmic amb la seva fàbrica a la colònia de l'Ordeig i altres negocis. En ennoblir-se, entrava encara més dins els cercles més privilegiats de l'alta societat. Pertànyer a l'aristocràcia era una forma d'ascendir a les més altes esferes de la societat, amb els privilegis d'influència social, econòmica i de participació política que comportava. Políticament va col·laborar amb la dictadura de Primo de Rivera, va ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona per part d'Unión Patriótica, el partit que donava suport al dictador. També va ostentar nombrosos càrrecs, com el de conseller del Banc de Catalunya.

Per la seva banda, l'esposa de Francesc Lacambra, Teresa Estany, era una dama molt distingida, dedicada a la família i a fer obres culturals i de beneficència. Era una dona famosa, era un personatge del món del cor, que com els de la seva classe despertava certa admiració i commovia una part de la població. El film analitzat

29. SERRA; BAYÓN, *op. cit.*, p. 133. La donació de la caserna va ser posterior a l'obtenció del títol de comtes, vegeu *La Vanguardia* (6 d'agost de 1929), p. 8, que recull l'acte d'inauguració de l'edifici de la caserna dels Mossos d'Esquadra a Torelló, del diumenge dia 4 d'agost, «el edificio que ha sido donado por los condes de Lacambra».

30. SERRA; BAYÓN, *op. cit.*, p. 134.

31. *Ibidem*, p. 131.

32. *La Vanguardia* (5 de març de 1931), p. 18, informa: «Regias Mercedes. El conde Lacambra ha sido agraciado por S. M. el Rey con el cargo de Mayordomo de semana de la Real Casa, por lo que recibe muchas felicitaciones».

33. *La Vanguardia* (27 d'abril de 1927), p. 9.

dona un protagonisme a Teresa Estany que reforça la seva fama, i ho fa d'una manera més pròxima del que ho faran més endavant les revistes del cor; en aquells moments no es reflectien tan bé les notes de societat en la premsa escrita. Aquesta condició de la comtessa va facilitar que se n'expliquessin moltes històries a nivell popular. Encara en els nostres dies molta gent li atribueix una suposada relació amorosa amb el mateix monarca, Alfons XIII.³⁴ Es tracta d'una relació no confirmada, però, sigui certa o no, l'existència d'aquesta llegenda posa de ple la família Lacambra en les intrigues del palau reial i la seva cort, una cosa ben pròpia de les monarquies, tal com s'ha vist al llarg de la història.

La comtessa de Lacambra era una dona d'una forta personalitat i gran bellesa que, després de la mort del seu espòs, es va convertir en propietària i senyora de la indústria familiar i va continuar anant a passar els estius al xalet de la colònia Lacambra.³⁵ Era la «reina mare de la nissaga»,³⁶ membre de la burgesia barcelonina, amb llotja al Liceu, i membre d'associacions com els Amics dels Museus o la Creu Roja, entitat on va desplegar una intensa activitat i de la qual va arribar a ser presidenta durant uns quants anys de la postguerra.

El dimecres 20 d'octubre de 1926 el monarca va fer una visita en comitiva a la plana de Vic. El rei primer va arribar amb cotxe a Vic, cap a dos quarts d'una del migdia, on va fer una breu parada d'uns minuts a la rambla de Sant Domènec, davant del *cuartel* d'infanteria, on va rebre des de l'automòbil una salutació de les autoritats. Una multitud estava aglomerada per rebre'l. La premsa local d'orientació catalanista destacava, per treure importància a la rebuda del monarca, que: «Formavan fileres desde la Rambla de St. Domingo els noys y noyes dels Col·legis, y els estudiants de Sant Joseph. A aquests i demás seminaristes se'ls concedí festa durant la tarda d'ahir».³⁷

La comitiva va seguir fins al Conanglell, prop de Torelló, on durant mitja hora va visitar l'eugassada militar i els treballs de millora efectuats a la finca. Tot seguit va anar cap a la colònia de la Farga Lacambra, on fou rebut per Francesc Lacambra i la seva esposa. Va rebre honors dels Mossos d'Esquadra i de la Guàrdia Civil, i va fer un recorregut per la fàbrica, de resultes del qual «el Rey felicitó al señor Lacambra por la admirable instalación».³⁸ Va rebre un regal dels obrers de la fàbrica i, per part dels nombrosos veïns congregats als voltants del recinte, va rebre visques i ovacions. A continuació hi va haver un dinar al xalet que tenia la família Lacambra al costat de la seva fàbrica, un àpat per a uns 120 comensals servit per l'Hotel Ritz de Barcelona. Després de dinar, cap a les 5 de la tarda, el rei i el seu seguici van tornar cap a Barcelona.

34. TURRÓ, Joan. «Històries de petjades que no s'esborren». *Osona Comarca* (12 de juny de 2008), p. 7, explica que hi ha la llegenda que en una visita del rei a l'empresa la Farga Lacambra aquest va fer nit a la casa senyorial de la família i que, maliciosament, també atribueix un «nou membre a la família». En realitat, en l'única visita documentada que ens consta que Alfons XIII va fer a l'empresa, el 20 de novembre de 1926, el rei no s'hi va quedar a dormir.

35. *La Vanguardia* (10 d'agost de 1935), p. 8, diu: «está pasando el verano con sus hijos la condesa viuda de Lacambra, en su finca Farga Lacambra».

36. SERRA; BAYÓN, *op. cit.*, p. 141.

37. *Gazeta de Vich* (21 d'octubre de 1926), p. 4.

38. *La Vanguardia* (21 d'octubre de 1926), p. 8.

Sobre aquesta visita del rei Alfons XIII a la fàbrica de la Farga Lacambra, entre les pel·lícules de la família Lacambra n'existeix un film documental amb més de trenta escenes diferents, la majoria referents a la visita dels diferents treballs i maquinària de la fàbrica de les Masies de Voltregà.³⁹ La cinta comença amb una escena titulada: «Después del espléndido banquete servido por el Hotel Ritz, los invitados toman el café en la magnífica terraza del chalet». A la pel·lícula s'ha invertit l'ordre de la visita a la fàbrica, perquè en realitat primer va anar a veure els tallers i després es va fer el banquet. Amb aquest canvi d'ordre, el film donava més importància a la figura del monarca; de fet, significativament, la llauna on es guardava la pel·lícula portava el títol de «El rey».

El dissabte 25 de juny de 1927 es va posar la primera pedra de l'edifici del grup escolar de Vinyoles, dins d'una jornada amb nombrosos actes en els quals la família Lacambra va ser la principal protagonista.⁴⁰ En els actes hi van participar les principals autoritats del moment a Catalunya, com eren el capità general de Catalunya, Emilio Barrera, i el governador civil de Barcelona, Milans del Bosch. Entre altres també hi havia persones més vinculades a la comarca, com el senyor de la Riva i el marquès de Palmerola, així com nombrosos representants de diferents ajuntaments.

Els actes van començar al matí a Torelló amb la benedicció i el lliurament d'una bandera als Mossos d'Esquadra. La bandera era un regal de Francesc Lacambra, que assistia a l'acte amb la seva família. La seva filla, Maria Esperança Lacambra Estany, tot i ser encara una nena, va ser la padrina de la bandera, la va lliurar al comandant dels Mossos d'Esquadra, Lluís Oller, i va fer un discurs molt patriòtic. Entre el públic, els alumnes de les escoles que presenciaven l'acte «agitaban sus banderitas nacionales».⁴¹ Després d'un seguit de parlaments, l'acte va acabar amb una recepció a l'Ajuntament de Torelló.

Des de Torelló, les autoritats i els acompanyants es van traslladar a la colònia de Lacambra, on en el seu xalet es va servir un banquet per a uns cent comensals, servit altra vegada per l'Hotel Ritz de Barcelona. Després de l'àpat, en un envelat muntat per a la festa major de la colònia, ple de treballadors de la fàbrica, l'obrer més antic de la fàbrica va imposar la Medalla d'Or al Treball a Francesc Lacambra i la seva indústria, una distinció concedida pel Govern. Hi va haver parlaments i un concert de l'orquestra els Bofills de Torelló.

Finalment, amb l'assistència de la família Lacambra i tota la comitiva d'autoritats i molt de públic, al terme de Vinyoles es va col·locar la primera pedra del grup escolar Alfons XIII, que pagava Francesc Lacambra i que, un cop acabat, va cedir al municipi en commemoració del 25è aniversari de la coronació del monarca. L'arxiprest de Torelló, mossèn Ramon Pladelasala, va beneir la primera pedra. Després de col·locar-la, les autoritats i les personalitats hi van posar paletades de ciment i van signar l'acta de la cerimònia. A continuació, alumnes de les escoles de Vinyoles i la Gleva van llegir discursos i poesies. L'alcalde va donar les gràcies i hi va haver un àpat final per als assistents.

39. Filmoteca de Catalunya. «Visita del rei a la colònia de la Farga, família Lacambra – Masies de Voltregà». Número de registre 05136.P/02.

40. *Gazeta de Vich* (2 de juliol de 1927), p. 7-8.

41. *La Vanguardia* (26 de juny de 1927), p. 8.

Amb aquest acte acabaven els actes amb motiu de la festa major de la colònia de Vinyoles. La col·locació de la primera pedra de l'escola havia estat l'últim de tot un seguit d'actes de mecenatge, amb molta pompa, ostentació i patriotisme espanyol, en els quals la família Lacambra havia estat la protagonista. La donació d'un edifici per a l'escola pública de Vinyoles formava part, doncs, de tota una dinàmica familiar que donaria lloc a l'obtenció del títol de comtes de Lacambra.

El film sobre l'escola de Vinyoles

Un any, dos mesos i dues setmanes després de la col·locació de la primera pedra del grup escolar Alfons XIII de Vinyoles, el diumenge 9 de setembre de 1928, es va inaugurar el nou edifici de les escoles. L'acte se celebrava quatre dies abans del cinquè aniversari del cop d'estat del general Primo de Rivera. L'esdeveniment va mantenir la pompa, l'ostentació i el patriotisme presents en altres actes anteriors que havia protagonitzat la família Lacambra, que en aquells moments ja tenia el títol de comtes de Lacambra. Sobre aquesta inauguració es conserva el film documental que, amb la base de tot el que hem explicat fins ara, analitzarem en detall per interpretar la visió de l'educació que es transmet a partir de les seves imatges, tant del que es mostra com del que va passar desapercebut a la càmera cinematogràfica.

Gentada congregada, el 25 de juny de 1927, en l'acte de benedicció i col·locació de la primera pedra del grup escolar Alfons XIII a Vinyoles. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Brangulí.

Un jove amb una càmera amb trípode pren imatges de la primera pedra, suspesa d'uns ernalts, abans de ser col·locada al forat exprés que hi ha dessota. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Brangulí.

Imatge de la benedicció de la primera pedra. Vestit de militar es veu Emilio Barrera, capità general de Catalunya. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Brangulí.

Mossèn Ramon Pladelasala, arxiprest de Torelló, beneint la primera pedra de l'escola. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Brangulí.

Teresa Estany, dona de Francesc Lacambra, tira una paletada de ciment en l'acte de col·locació de la primera pedra de les escoles públiques de Vinyoles. Davant d'ella, les nenes Maria Camprubí i Mercè Font, de les escoles de les religioses dominiques de Vinyoles i la Gleva, així com Anselm Bach, de l'escola pública de la Gleva, que tot seguit van llegir poesies i escrits. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Brangulí.

En l'època que ens ocupa, la dècada dels anys vint del segle passat, el cinema era mut i en blanc i negre. S'estava just a les portes de la introducció del cinema sonor, que seria una realitat durant la dècada següent. Des dels inicis del segle xx, a Barcelona es va organitzar una indústria cinematogràfica dedicada a la producció, distribució i exhibició de pel·lícules. L'exhibició de pel·lícules va progressar de forma extraordinària durant aquells anys, amb films de ficció, però també amb documentals i noticiaris d'actualitat.⁴² Aquests últims es projectaven durant les sessions cinematogràfiques ordinàries, i comptaven amb una bona acollida per part del públic.⁴³ Hi havia també una incipient indústria de producció de pel·lícules, constituïda al voltant de la figura d'algun dels pioners del cinema a Catalunya, que es dedicava a produir tant films de ficció com documentals.

La família Lacambra, com a distingits membres de la burgesia industrial barcelonina, mostrava un interès destacable envers el cinema, tal com es pot comprovar per l'existència d'un fons de pel·lícules particular que van dipositar a la Filmoteca de Catalunya. En aquest fons de la família Lacambra es conserven una cinta dramàtica i documentals científics de nacionalitat francesa.⁴⁴ Hi ha però més material relacionat amb la família i la seva empresa, des d'un casament, passant per escenes familiars al Parc de la Ciutadella de Barcelona, i films sobre la fàbrica de la Farga Lacambra.

Aquesta és la llista dels títols dels films sobre la família, la seva empresa i la monarquia, segons consta al catàleg de la Filmoteca de Catalunya:

- Enlace matrimonial de Marina Enrich con Ramon Estany (1924).
- Visita d'Alfons XIII a la Colònia La Farga, família Lacambra – les Masies de Voltregà (1926).
- Fàbrica Coure (1927).
- Benedicció del Grup Escolar i Bandera del Sometent (1928).
- Escenes familiars (1929).
- Desfilada en homenatge als reis a Madrid (1929).
- Estand Francisco Lacambra y Lacambra (1930).

A més d'adquirir films sobre temes diversos, és palpable que els Lacambra van encarregar fer pel·lícules sobre la seva família i negocis, entre les quals hi ha la benedicció del grup escolar de Vinyoles i la bandera del sometent. Desconeixem qui va ser l'autor material de la pel·lícula, ja que les cerques a l'Arxiu Nacional de Catalunya a Sant Cugat, on hi ha els fons documentals de

42. GONZÁLEZ LÓPEZ, Palmira. *Història del cinema a Catalunya. I. L'època del cinema mut, 1896-1931*. Barcelona: La Llar del Llibre / Els llibres de la Frontera, 1986, p. 33-38.

43. PORTER MOIX, Miquel; HUERRE, Guillemette. *La cinematografia catalana (1896-1925)*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1958, p. 143-144.

44. Es tracta d'un documental sobre la rosa, amb diversos experiments, de l'any 1914, i d'uns fragments d'una obra dramàtica de l'any 1925.

la família Lacambra i la seva empresa, no han aportat cap pista sobre l'autoria del film. Vam contactar amb la família, però tampoc no en coneixien els autors.⁴⁵

Hem de suposar que el film el van encarregar a un cameràman, vinculat o no a alguna casa cinematogràfica de Barcelona. En aquells anys existia, entre altres, la Manufactura Cinematogràfica Palet, uns tallers cinematogràfics situats al carrer Astúries de la capital catalana, que dins d'un detallat anuari cinematogràfic de l'any 1928, en el qual predominaven empreses distribuïdores, eren els únics tallers que oferien explícitament la producció de pel·lícules que podríem qualificar de tipus familiar, en concret deien que els seus laboratoris feien impressió de «vistas y escenas para revistas, para propaganda, para particulares, pudiéndose impresionar bodas, homenajes, fiestas, etc.»⁴⁶ No tenim cap més indici que la propaganda que feien per confirmar que en fossin els productors. A més dels Palet a Barcelona hi havia altres laboratoris, com els CYMA, dedicats a treballs cinematogràfics de tota mena, però en aquests no feien una propaganda tan clara sobre la producció de pel·lícules d'esdeveniments familiars. En fi, l'autor de la pel·lícula és anònim, i també desconexem els laboratoris on es va produir, encara que hem de suposar que va ser un dels esmentats o un altre de similar.

El film analitzat recull un esdeveniment social i familiar que es manté entre l'esfera privada i la pública, de manera que no és fàcil de distingir si era un simple record familiar o si tenia un caràcter més general. Si estava destinat només a la família, o si també es volia exhibir en públic. Nosaltres pensem que tenia els dos objectius, perquè a més de ser un record familiar era també un reportatge d'interès general, per a un públic que, a més de veure pel·lícules de ficció, també assistia a les projeccions de noticiaris i documentals. És una mescla de reportatge de família acomodada i noticiari informatiu, que segueix una estructura molt similar als noticiaris cinematogràfics del moment.

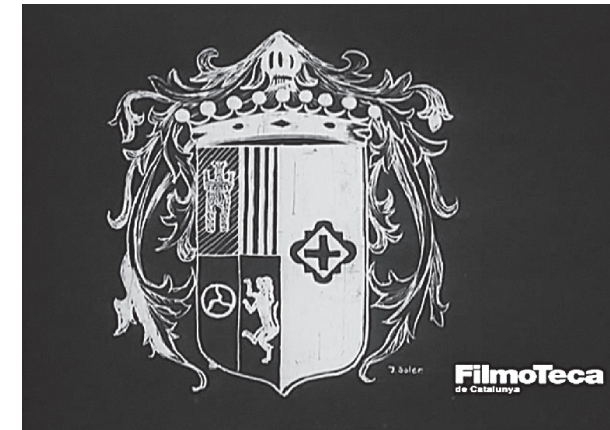
Aquesta falta de definició del producte realitzat, un film familiar i públic a la vegada, era normal en les primeres dècades del segle xx, un moment en què el gènere documental dins del cinema informatiu encara no tenia un estil i una identitat propis.⁴⁷ Encara que les vistes, actualitats i cròniques que conformaven els reportatges cinematogràfics d'aquella època poden semblar imatges objectives de la realitat, trobem que aquestes tenen un sentit interpretatiu de la realitat. Des d'aquesta perspectiva analitzarem la pel·lícula, indagant en les concepcions socials i pedagògiques de l'època.

El film té una durada de 9 minuts i 40 segons i conté els actes que es van fer el dia 9 de setembre de 1928 per inaugurar les escoles i beneir la bandera del sometent del Districte. És una cinta muda, molt ben editada, amb nombrosos rètols explicatius de les seqüències que es van encadenant. El títol original del

45. Vam mantenir una conversa amb Ramon d'Abadal Lacambra, net dels primers comtes de Lacambra, el 4 de juliol de 2015. Ens va explicar que la seva mare i una tia són les que van dipositar les pel·lícules a la Filmoteca de Catalunya, que ells en conserven còpies i que no els van explicar qui havia fet les pel·lícules.

46. *Cinematografía. Album-Almanaque 1928*. Editado por *Las Noticias* [Barcelona] (1928), p. 65.

47. PAZ, María Antonia; MONTERO, Julio. *Creando la realidad. El cine informativo 1895-1945*. Barcelona: Editorial Ariel, 1999, p. 19-22.

Fotograma de l'escut dels Lacambra amb què comença el film. Filmoteca de Catalunya.

film, sense algun accent, és el de *Masias de San Hipolito de Voltregá*, el qual ens situa en el municipi on es localitzen els fets. El segueix un segon títol, que és més explícit sobre el contingut del film, que diu literalment *Bendición del Grupo Escolar y de la Bandera del Distrito, donados por los excelentísimos señores Condes de Lacambra*. Abans d'aquests titulars, la pel·lícula comença amb una imatge fixa de l'escut nobiliari dels comtes de Lacambra, dibuixat per J. Soler. En tota aquesta presentació es mostra el paper de protagonista que es vol atribuir a la família Lacambra, que feia pocs mesos que havia aconseguit el seu títol nobiliari i que era una benefactora amb la donació de l'escola de Vinyoles.

Després dels títols, comencen un seguit d'escenes d'arribada de les tres personalitats destacades a l'acte: el capità general de Catalunya, Emilio Barrera; el bisbe de Vic, Joan Perelló, i la comtessa de Lacambra, Teresa Estany. Representants de l'exèrcit, l'Església i l'aristocràcia. El conjunt d'aquestes tres escenes té una durada d'un minut i mig.

La primera escena porta l'intertítol *Esperando a las autoridades e invitados a la fiesta*. Ens mostra un nombrós grup de persones distingides i mudades, que conversen a peu dret, entre les quals es distingeix el comte de Lacambra. Després, els rètols van anunciant les principals autoritats que assisteixen a l'acte. El primer que anuncien és: *Llegada del excelentísimo señor Capitán General*. Les imatges són preses al pati de l'escola on tot de persones observen com arriben a peu el capità general, Emilio Barrera, i els seus acompanyants, i com saluden alguns dels congregats, autoritats locals i persones que els esperaven.

El film destaca l'arribada del capità general de Catalunya, la principal autoritat políticomilitar a Catalunya en plena dictadura de Primo de Rivera. Emilio Barrera era un convidat habitual en els actes que organitzava la família Lacambra i, entre altres, com ja hem vist, va participar també en l'acte en què es va posar la primera

pedra del grup escolar de Vinyoles. La relació entre Barrera i els Lacambra venia de lluny i va continuar anys després, almenys mentre aquest va mantenir el càrrec. Així, per exemple, l'any 1929 els comtes de Lacambra el van visitar a la capitania general a Barcelona.⁴⁸

A diferència d'altres actes organitzats per la família Lacambra, en les imatges del film d'aquesta inauguració el capità general té un protagonisme més marcat. Era un gran esdeveniment social i polític, en vigílies del cinquè aniversari del cop d'estat del general Primo de Rivera, amb la presència d'aquest militar que era el principal representant del règim dictatorial a Catalunya. Per la seva rellevància, va tenir unes bones dosis de protagonisme recollides per la càmera cinematogràfica, que el mostren amb actituds castrenses, però també desimbolt xerrant amb els convidats i fins i tot fent broma amb les senyores, amb una imatge cap al final del film en què fa pam i pipa a una d'elles.

A més del capità general, Emilio Barrera, la nòmina d'autoritats civils, religioses i militars assistents a l'acte va ser molt àmplia, però tots ells, excepte el bisbe de Vic, van passar força desapercebuts en les imatges de la pel·lícula. El diari *La Vanguardia*, sempre molt predisposat a fer constar noms d'autoritats i personalitats en les seves pàgines, feia aquesta llista d'assistents:

«A la fiesta asistieron el capitán general, el gobernador civil, presidente de la Diputación provincial, gobernador militar general Despujol, comandante general de los somatenes señor Lasso, el señor Soler y March, vocal de la comisión organizadora de los somatenes, el secretario del gobernador civil, señor Azcárraga; el nuevo jefe superior de policía señor Tenorio; el rector de la Universidad, señor Díaz; el señor Luengo; los ayudantes del capitán general, señores Sanfeliu y Fuensanta; el coronel señor Molina, secretario de la [sic] comandante general de los somatenes, el delegado gubernativo, señor Azpiazu; comandante del somatén del partido señor Galofré; el capitán señor Albert, el vicario general de la diócesis doctor Serra Jordi; el canónigo doctor Alejos, el diputado provincial don Carlos Forcada, los párrocos de Torelló, Vinyolas [sic] de Orís y San Hipólito, los alcaldes y secretarios del partido de Vich, los marqueses de Palmerola, la señora Despujol, viuda Ruiz Obregón; el juez de primera instancia, señor Rosselló; el capitán de los mozos de escuadra, señor Oller; las hijas de los señores marqueses de Oliver; el barón de Montclar, la inspectora de primera enseñanza, Angela Furnich; el teniente de la guardia civil, señor Ferrer; los señores Juan Cinca, Adrián Rossell; R. Balart, E. Pina, José Casanovas, Mariano Ventosa Despujol, R. y D. Estany, E. Carbó y otros que sentimos no recordar.»⁴⁹

Una llarga llista de persones entre les quals abundaven els militars i membres de les forces policials. La presència del capità general de Catalunya i el fet de ser una festa per beneir una bandera d'una força paramilitar com era el sometent expliquen aquesta gran presència de membres de les forces d'ordre públic.

48. *La Vanguardia* (25 de juliol de 1929), p. 6.

49. *La Vanguardia* (11 de setembre de 1928), p. 9.

Fotograma amb part del grup d'escolars de Vinyoles oïnt missa; són les úniques imatges del film en què apareixen alumnes. Filmoteca de Catalunya.

Un altre acte important dins d'aquella festa era també la benedicció del nou edifici de l'escola de Vinyoles, però ni en les imatges del film ni en els textos periodístics no es dona gaire rellevància a les autoritats educatives, ni als mestres, ni als alumnes. Pràcticament, de l'àmbit educatiu només a la premsa s'esmenta la presència del rector de la Universitat de Barcelona, Eusebio Díaz, que va pronunciar unes paraules, i de la inspectora d'ensenyament primari, Àngela Furnich.

La presència religiosa també és molt significativa en la pel·lícula. La segona personalitat en arribar al pati de l'escola de Vinyoles és el bisbe de Vic, Joan Perelló, la principal autoritat religiosa de la diòcesi. Les imatges van precedides pel rètol que així ho anuncia: *Llegada de su ilustrísima el Padre Perelló, obispo de Vich*. El bisbe arriba també a peu, fa el senyal de la creu amb la mà, rep salutacions i conversa amb el capità general i amb el comte de Lacambra.

La tercera personalitat en arribar és la comtessa de Lacambra, Teresa Estany. L'intertítol que la presenta diu: *La madrina de la Bandera excelentísima señora Condesa de Lacambra, llegando al lugar de la ceremonia*. Apareix en una escena molt curta: la comtessa va agafada del braç d'un militar, camina ràpid, puja en una tarima i la imatge es talla de cop. Encara que aquesta és una escena molt curta, durant el film la comtessa de Lacambra acapararà bona part de l'atenció de la càmera. Teresa Estany va ser una de les protagonistes de l'acte, el seu paper en la festa i l'atracció que desperta entre els convidats fan que el film es teneixi també de color rosa. Fet i fet, tal com anem veient, el film té tot l'aire d'una notícia de la premsa del cor, i destaca els convidats, la seva vestimenta i els actes festius.

Després de l'arribada de les personalitats, comencen unes imatges de la missa de campanya que es va celebrar al pati de l'escola, en un altar erigit davant el cos central de l'edifici, sota uns alts tendals preparats per protegir del sol i la calor. Les imatges de la cerimònia religiosa, que van precedides del rètol *La missa de campanya*, són unes escenes llargues, de prop de dos minuts i mig, en les quals es veuen els assistents a la missa i els qui l'oficien. La càmera es va fixant en els diferents grups d'assistents, així com en les personalitats. Destaquen els primers plans que fa de la comtessa de Lacambra oint la missa. En canvi, els escolars del municipi acaparen molt poca atenció, les imatges mostren els escolars, nens i nenes, asseguts en un cantó, gairebé arraconats. Cal remarcar que són les úniques imatges d'alumnes que apareixen en un film que conté la inauguració de l'escola. Aquestes imatges de la missa contrasten amb les d'altres infants, fills dels convidats a l'acte, algun acompanyat de mainadera, que estan situats en un lloc més preferent.

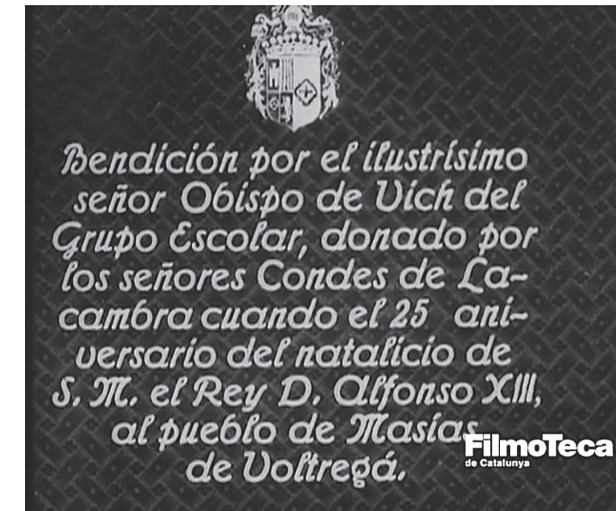
Acabada la missa, el film continua amb les imatges del *Solemne acto de la bendición de la bandera de los somatenes del distrito de San Hipólito de Voltregá*, segons consta en l'intertítol. Tot l'acte en general té una durada d'1 minut i 50 segons, però està dividit en diferents escenes, precedides per intertítols. Té menys durada que la missa, però se li dóna molta importància detallant amb rètols les diferents escenes que hi ha en l'acte de la benedicció de la bandera, i esdevé així un dels actes centrals de la jornada, en el qual la comtessa de Lacambra va tenir un important protagonisme.

El sometent era un cos de civils armats, de caràcter paramilitar, propi de Catalunya que tenia orígens medievals. Durant la dictadura de Primo de Rivera es va promoure el sometent, buscant d'identificar aquesta organització catalana amb el règim dictatorial. L'any 1931, amb el canvi de règim, durant la Segona República es va dissoldre el sometent. L'acte de benedicció de la bandera del sometent a Vinyoles s'emmarca en la política de promoció del sometent que va fer la dictadura, per donar rellevància a aquesta organització i per acostar el règim dictatorial a una part de la població catalana. Com en el cas de la comtessa de Lacambra, es van buscar padrines per a les banderes dels diferents sometents locals, i el maig de 1929 ja hi havia 116 padrines a tot Catalunya.⁵⁰ Totes aquestes padrines van ser condecorades en un gran acte, que segons la crònica periodística «fué uno de los más solemnes y brillantes que se han visto en Barcelona desde hace mucho tiempo»,⁵¹ celebrat al passeig de Gràcia i amb la presidència dels reis d'Espanya, Alfons XIII i Victòria Eugènia, així com també del mateix Miguel Primo de Rivera, el cap del Govern en temps de la dictadura. Aquest acte en el qual, entre altres coses, es va beneir la bandera del sometent de Barcelona, va comptar amb la presència en una tribuna destacada de les padrines de les banderes del sometent de Catalunya i, cap al final, van desfilar 25.000 sometents en honor als monarques.

La primera escena de la benedicció de la bandera porta un intertítol que diu *La preciosa enseña donada por los señores Condes de Lacambra*, i tot seguit hi ha unes breus imatges amb una gran bandera espanyola desplegada, sostinguda per

50. *La Vanguardia* (10 de maig de 1929), p. 8.

51. *La Vanguardia* (28 de maig de 1929), p. 10.

Intertítol de l'escena de la benedicció de l'escola. Filmoteca de Catalunya.

dos homes. A la bandera s'hi veuen diferents escuts i lemes, on es pot llegir amb alguna dificultat, però escrit en català, «S[om]etent Armat de Masías de S. Hipolit de Voltregá 1928» i «Pau sempre pau».

A continuació un intertítol destaca el *Momento solemne de la bendición* i en unes breus imatges es veuen les autoritats dalt d'una tarima i, més ràpidament encara, com es llança aigua beneïda a la bandera sostinguda per la comtessa de Lacambra. Tot seguit comencen els discursos; el principal va precedit per un intertítol que diu *La madrina durante su patriótico discurso que procedió a la entrega de la Bandera*. Les imatges mostren la comtessa de Lacambra agafant el pal de la bandera amb la mà dreta, i amb la mà esquerra, uns fulls amb el seu discurs, un discurs que llegeix amb la mirada fixada en els papers escrits. Les seves paraules van tenir un marcat caràcter patriòtic espanyol i d'adhesió al monarca Alfons XIII, que va compensar recordant que el sometent era una institució eminentment catalana i invocant la protecció de la Mare de Déu de Montserrat en dues ocasions. En el seu discurs parla de les dones, amb una idea que és present en tota la litúrgia de l'acte: la del seu paper subaltern a l'home. De les seves paraules es desprèn que la missió de les dones és la d'educar els fills en el patriotisme i la religió. Transcrivim el seu discurs extret de la premsa:

«Excmo. señor comandante general: Con mi más profundo agradecimiento por el alto honor que el Somatén me ha otorgado, al designarme madrina de la bandera del distrito de Masías de Voltregá, hago entrega de la sagrada insignia de la patria, que después de recibir la bendición del Altísimo por mediación de nuestro ilustre prelado, vuelve a vuestras manos ungida por Sacramento tan

indispensable al emblema de nuestra nación católica.

En los pliegues de esta bendita enseña, orgullo de una institución eminentemente catalana, van mis votos fervientes de mujer y madre española unidos a los de todas las mujeres de este distrito, para que nuestra Santa Patrona, la Virgen de Montserrat, conceda a nuestro Somatén, la fortuna de mantener la paz con la paz misma, para que aprovechada por nosotras educando a nuestros hijos en el alto ejemplo de nuestro Rey católico, y por los hombres en el trabajo honrado, base del engrandecimiento nacional, seamos todos fieles colaboradores en esta santa obra de paz ciudadana, a la que una vez más y por mediación de mi modesta persona, presta la mujer española todo el calor de un corazón en el que madres, hermanas, hijas o esposas sufren dolorosa y abnegadamente las percusiones de las luchas de los hombres.

Por eso, nosotras, ponemos nuestra fe y nuestra esperanza en el Somatén y todas cuantas en este acto nos encontramos al pie del altar en que el Redentor llega hasta nosotras, invocamos su alta protección por mediación de nuestra Excelsa Patrona, la Virgen Santa de Montserrat, para que el lema del Somatén, sea amado, sentido y practicado por todas las almas españolas, implorando siempre: ¡Por nuestra España! ¡Por nuestro Rey!»⁵²

Després del parlament de la comtessa de Lacambra continuen les imatges amb les escenes que indiquen els intertítols corresponents. En primer lloc, *El cabo del Somatén del distrito, contestando al parlamento de la madrina*, amb unes breus imatges on el caporal del Districte, el senyor Gallifa, llegeix també el seu parlament, sobre els deures i les obligacions dels sometents. Les imatges següents, també de pocs segons, mostren com *El abanderado del somatén, saluda con la enseña recién bendecida, a las autoridades y Somatenes*. El final de l'acte de benedicció de la bandera acaba amb *El excelentísimo señor Capitán General, don Emilio Barrera, arengando a los somatenes de San Hipólito de Voltregá* i mostra imatges d'aquest alt comandament militar parlant abundantment i gesticulant amb les mans. Les imatges no contenen les medalles a la constància que es van concedir als sometents ni la passada de revista que va efectuar el capità general.

Després de la benedicció de la bandera del sometent, el film continua amb l'acte de benedicció de les escoles de Vinyoles. Aquesta escena dura 1 minut i 25 segons, gairebé mig minut menys de metratge que l'escena anterior. La menor durada en temps i el fet que les imatges no recullin totes les intervencions que es van fer per inaugurar l'escola, demostren que no es dona tanta rellevància a aquest acte. En part això és perquè no hi ha una participació directa de la comtessa de Lacambra, la principal protagonista de tots els actes, en la inauguració del nou edifici escolar. Però, també, aquesta menor rellevància de l'escena de la benedicció de l'escola respecte a la benedicció de la bandera del sometent, pensem que és deguda al context d'exaltació patriòtica que es vivia en uns dies pròxims a la commemoració del cinquè aniversari de l'inici de la dictadura de Primo de Rivera. La bandera passa per davant de l'escola; el patriotisme, per damunt de l'educació.

52. *La Vanguardia* (11 de setembre de 1928), p. 9.

Imatge de la façana principal. Filmoteca de Catalunya.

L'escena de la benedicció de l'edifici escolar va precedida d'un intertítol que diu: *Bendición por el ilustrísimo señor Obispo de Vich del Grupo Escolar, donado por los señores Condes de Lacambra cuando el 25 aniversario del natalicio de S.M. el Rey D. Alfonso XIII, al de Voltregá.*⁵³ No hi ha més rètols intercalats per detallar els diferents moments de l'acte, a diferència del que passava amb l'escena anterior, la de la benedicció de la bandera del sometent.

Les imatges d'aquesta escena comencen mostrant en un primer pla el nom del grup escolar, esgrafiat amb grans lletres a la paret de la façana principal, on es llegeix clarament el nom d'Alfons XIII. Un nom que ja estava previst en els primers projectes que es van fer per construir aquestes escoles, i que va coincidir després amb l'adhesió dels Lacambra al rei Alfons XIII, de qui van obtenir el títol de comtes. Pocs mesos després de la inauguració, en reconeixement als Lacambra, l'Ajuntament va posar una placa a l'edifici del grup escolar donant el nom de passeig dels Comtes de Lacambra al vial que passava per davant del grup escolar i que donava entrada al poble de Vinyoles.⁵⁴

Durant la Segona República, en no poder-se mantenir el nom del monarca, es va canviar el nom d'Alfons XIII de les escoles pel de Grup Escolar de

53. Hi ha un error en l'intertítol, la donació es feia amb motiu del 25è aniversari de la coronació (no del natalici) del rei Alfons XIII, l'any 1927, que és l'any en què es va posar la primera pedra de l'edifici. El rei Alfons XIII va néixer el 1886.

54. AMMV. *Llibre d'actes 1924-1930*, p. 46 revers. Acord del 4 de desembre de 1928.

Vinyoles.⁵⁵ La placa del passeig dels Comtes de Lacambra es va retirar l'any 1933, la qual cosa va generar una recollida de signatures per retornar al seu lloc la placa original, o una altra de redactada en català.⁵⁶ La protesta anava contra la comissió gestora de signe clarament republicà que hi havia a l'Ajuntament del municipi, una protesta que s'emmarca en les disputes polítiques del poble. En coneixem una d'anterior, que es produí quan el mestre de l'escola, seguint les lleis republicanes, va retirar el santcris de l'aula i un grup de mares i infants van anar a protestar a l'Ajuntament. Segons la premsa anarquista de la comarca, la inspiradora d'aquesta darrera protesta havia estat la dona de l'alcalde del temps de la dictadura de Primo de Rivera.⁵⁷

La imatge continua amb un altre pla general de la façana principal de l'edifici escolar, rodat des d'una posició elevada, aprofitant el pendent de l'elevació del terreny que hi ha davant de les escoles. La càmera fa un petit moviment de dalt cap a baix i continua cap a la dreta de l'edifici, mostrant així la façana de l'ala dreta de l'edifici que restava amagada en l'enquadrament inicial. No hi ha ningú davant de l'edifici i sembla una escena preparada, ja que es veu un grup de persones que esperen al cantó esquerra de l'edifici que la càmera rodí les imatges. Són les imatges pensades d'allò que es vol mostrar de l'escola.

A continuació, des de l'esquerra de l'edifici desfilen la bandera i els homes del sometent, amb el fusell penjat a l'espatlla. Els segueixen el bisbe de Vic, amb els seus assistents, i quatre mossos d'esquadra. Darrere d'aquests hi van el comte de Lacambra, el capità general i la resta d'autoritats i el públic en general, però les imatges els mostren fugaçment. Davant de la porta central de l'edifici el bisbe comença a beneir-lo, es dirigeix cap a l'ala esquerra i retorna cap a la porta central escampant aigua beneïda i seguit per la gent. Altre cop davant de la porta central, la comitiva entra dins de l'edifici i s'acaba l'escena de la benedicció.

En el seu conjunt, la inauguració de l'escola compta amb una seqüència d'imatges més pobra que les altres seqüències que apareixen en el film. En bona part perquè no recull totes les intervencions que hi va haver acte seguit de la benedicció de l'edifici. Sabem per la premsa que un nen de les escoles municipals va llegir un discurs i va lliurar un pergami als comtes de Lacambra com a «recuerdo de su cultural proceder».⁵⁸ Coneixem més coses per la premsa que pel film, com el fet que els comtes també van rebre un obsequi d'una nena del col·legi de les dominiques de la població. La mateixa edició de *La Vanguardia* que anem citant, també explica que hi va haver un breu parlament del bisbe i un altre del rector de la Universitat de Barcelona, «ensalzando la obra cultural que se realiza y alentando a los padres para que no dejen de mandar a sus hijos a las escuelas». Suposem que aquests parlaments es van fer dins de l'edifici, però no n'hi ha imatges.

55. GARCÍA *et al.*, *op. cit.*, p. 180.

56. *La Veu del Ter* (24 de juny de 1933), p. 7.

57. *Sembrar* (19 de març de 1932), p. 3.

58. *La Vanguardia* (11 de setembre de 1928), p. 9. Segons unes altres fonts, el pergami li va ser lliurat per l'alcalde de la població per nomenar-lo «fill adoptiu i predilecte de Masies de St. Hipòlit de Voltregà per les moltes obres de caritat i altruisme en bé dels pobres desvalguts de aquell ajuntament». *Gazeta de Vich* (11 de setembre de 1928), p. 8.

Fotograma de la benedicció de l'edifici. Filmoteca de Catalunya.

Captar imatges a l'interior d'un edifici comporta alguns problemes de lluminositat, respecte als exteriors, però amb els grans finestrals de l'edifici del grup escolar i amb preparació prèvia era possible captar imatges prou clares. La no inclusió d'altres imatges sobre l'interior de l'escola no era un problema tècnic, sinó que respon a unes intencions, a allò que buscava la càmera, la qual cosa tenia molt a veure amb la política educativa del govern de Primo de Rivera. Una política que podem qualificar de galeria, amb una clara funció propagandística, abocada a la construcció de nous edificis escolars i que deixava molt de banda la pràctica educativa. Com a resultat de l'interès per construir nous edificis escolars, s'oblida els alumnes i els mestres i la seva activitat pedagògica. És per això que la càmera cinematogràfica es fixa només amb el que oficialment es considerava important en educació: disposar d'un nou edifici; es queda a les portes de l'escola, i no recull el que passava a l'interior del centre ni tampoc els seus mestres i alumnes. L'acte mateix d'inauguració de les escoles de Vinyoles no incloïa una participació significativa de mestres i alumnes, i els dos petits discursos dels escolars la càmera ni tan sols els va recollir.⁵⁹

Les altres pel·lícules que existeixen sobre inauguracions d'escoles durant la dictadura de Primo de Rivera, tres films més d'escoles a les poblacions de Carlet, Mequinensa i Barcelona, tenen un plantejament molt similar al film de Vinyoles. Des del Grup de Recerca Educativa de la Universitat de Vic, del qual formem

59. En contrast amb aquesta realitat, en la inauguració del Grup Escolar Malagrida d'Olot l'any 1932, ja en la República, la participació dels alumnes i els mestres va ser protagonista. I era un grup escolar proper, del qual el mateix rei Alfons XIII havia col·locat la primera pedra l'any 1927. Vegeu BAYER CAS-TANYER, Robert. *El Grup Escolar Malagrida*. Olot: Edicions El Bassegoda, 2000, p. 50-53.

part, hem realitzat un estudi més ampli sobre aquests quatre films, del qual ja hem presentat alguns resultats.⁶⁰ En la nostra investigació hem constatat que l'activitat docent pràcticament no apareix en els films analitzats. En canvi, les càmeres concentren l'atenció en la façana de l'edifici i en les autoritats, per sobre dels mestres i els alumnes. Els films ens projecten una imatge del sistema escolar que podem simbolitzar amb la façana de les escoles, com un reflex d'una realitat, d'una política de desenvolupament escolar basada en la construcció de noves escoles que, tot i les mancances, era utilitzada de forma propagandística pel règim. Una propaganda que a més també transmetia alguns valors instructius del règim, com el patriotisme i el catolicisme.

Amb una altra perspectiva diferent de la que es va tenir en filmar el documental analitzat, els alumnes, els mestres i la pràctica educativa de les escoles de Vinyoles de ben segur que també mereixien formar part d'un reportatge cinematogràfic. No hi ha informacions abundants sobre el que passava a l'interior de l'escola, però en tenim alguns indicis interessants. Ens consta que el consistori municipal va fer gestions sobre «el material escolar y científico que se propone dotar al Grupo Escolar de Viñolas para que esté a la altura correspondiente».⁶¹ També podem constatar una voluntat d'obertura del centre a la comunitat, ho veiem a través de les invitacions per assistir a actes de final de curs a l'escola, on es feien exposicions de treballs dels alumnes.⁶² El bon record que es conserva d'alguns dels mestres de les escoles de Vinyoles d'aquella època també és un signe més d'una interessant dinàmica educativa. Hi ha constància, per exemple, que la mestra de l'escola pública de nenes, *donya Remedios Custodio*, que va exercir durant molts anys a Vinyoles i va estrenar el nou l'edifici del grup escolar, va desenvolupar una gran tasca humana i pedagògica.⁶³ Materials escolars, exposicions amb treballs dels alumnes i bon record dels mestres; tots aquests aspectes s'escapen a les imatges que van filmar les càmeres el dia de la inauguració del grup escolar.

Les imatges del film tampoc no recullen algunes activitats culturals i recreatives que es van portar a terme dins la festa organitzada per a la inauguració de l'escola de Vinyoles. Al final del dinar que va seguir la benedicció del grup escolar, hi va haver un concert coral, dirigit per mossèn Lluís Febrés, que va comptar amb la participació de 130 orfeonistes i l'acompanyament de la banda d'un batalló militar. Es van cantar diferents peces patriòtiques, destacant la peça musical «Espanya victoriosa», que com deia una crònica periodística era un «himne català

60. Vegeu la comunicació publicada dins les actes del congrés realitzat a Donostia el 2016: CASANOVAS, Josep; COLLELLEDMONT, Eulàlia. «La fachada de la escuela. La imagen de la enseñanza en los films documentales de inauguración de grupos escolares durante la dictadura de Primo de Rivera». A: DÁVILA, Paulí; NAYA, Luis M. *Espacios y patrimonio educativo*. Donostia: Erein, 2016, p. 663-678.

61. AMMV. *Llibre d'actes 1924-1930*, sessió del 17 de setembre de 1927. També a l'Arxiu Municipal es conserven els inventaris del material de les escoles de Vinyoles, vegeu la carpeta «Expedients d'Instrucció Pública». Els inventaris són del 3 d'octubre de 1929, per a l'escola de nenes, i del 6 de gener de 1929 per a l'escola de nens i entre el material didàctic destaquen esferes terrestres, mapes, nombroses làmines i quadres sobre diversos temes, baròmetres, termòmetres, brúixoles, col·leccions de mesures i minerals, etc.

62. AMMV, a la mateixa carpeta «Expedients d'Instrucció Pública» citada en la nota anterior hi ha diverses invitacions d'aquest tipus.

63. ANGLADA ARBOIX, Emília. *Noms propis del Voltreganès*. Vic: Eumo Editorial / Sant Hipòlit de Voltregà: Centre d'Estudis del Voltreganès, 2008, p. 170.

en honor de nostra Espanya» i que es va haver de repetir «per acallar los aplausos y visques a Espanya».⁶⁴ Tampoc no hi ha imatges del partit de futbol que va tenir lloc més tard al camp de futbol de la colònia Lacambra, que va enfrontar els equips del C. D. Borgonyà de la colònia de Fabra i Coats i del F. C. Lacambra de la colònia del mateix nom. La mateixa crònica periodística diu que el «partit fou presenciat per numerosa y distingida concurrència».

El documental sí que conté una escena amb el dinar que va seguir la benedicció de l'edifici de les escoles, celebrat en una pèrgola muntada al costat nord del xalet que els comtes tenien a la seva colònia de la Farga Lacambra. L'escena porta l'intertítol de *Almuerzo con que fueron obsequiados las dignas autoridades y demás invitados a los actos de la bendición de la Bandera y Grupo Escolar* i dura un minut i pocs segons. Mostra els convidats parlant a l'hora de la sobretaula, amb copes de begudes, tasses de cafè i alguns d'ells fumant.

Segueix encara l'escena que porta per títol *Grupo de alcaldes y somatenistas del distrito que asistieron a los actos religiosos, e invitados después con su almuerzo en la residencia de la Farga de los señores Condes*, que dura un mig minut, en la qual es veu un nombrós grup d'alcaldes i sometents: estan drets, l'un al costat de l'altre, posen expressament per a la càmera, i darrere d'ells hi ha la paret que tanca el xalet dels comtes, on es pot observar que alguns curiosos miren per sobre la paret.

El film finalitza amb l'escena *Interesante grupo de las autoridades, invitados y familiares de los señores Condes de Lacambra, rodeando a éstos, después del grandioso éxito alcanzado por las fiestas organizadas*. És una escena també d'un mig minut, i hi ha els convidats més distingits, les autoritats i els familiars dels comtes de Lacambra, que situats en unes escales posen davant de la càmera. És el punt final a un film de societat en el qual destaquen la festa i els seus convidats per sobre de tot.

Per acabar, es pot dir que en el conjunt del film documental analitzat l'escola només ocupa una petita part de la pel·lícula. En canvi, el film dona més rellevància a altres actes de la gran festa que es va organitzar, com és ara la benedicció de la bandera del sometent, mentre que hi ha altres actes que es van dur a terme aquell dia que ni tan sols surten a les imatges. Per sobre de tot, destaca que les càmeres es fixen en la comtessa de Lacambra i en alguns dels convidats principals, com el capità general de Catalunya, Emilio Barrera, i el bisbe de la diòcesi de Vic, Joan Perelló. Però tot i ser un film de societat, el que ens mostra sobre l'escola, i també el que no ensenya, ens explica la realitat del sistema educatiu durant la dictadura de Primo de Rivera, tant sobre les escoles com sobre la ideologia i els valors que difonien: el patriotisme i la religió. En definitiva, ens mostra amb els ulls d'una època el que recollia una càmera cinematogràfica situada davant d'una escola.

64. *Gazeta de Vich* (11 de setembre de 1928), p. 8.

